

SWPS

Lingwistyczne cechy trudnego tekstu

Włodzimierz Gruszczyński

Milena Hadryan

Właściwości tekstu mogące mieć wpływ na jego czytelność

1. Cechy (typo)graficzne:
 - a. stopień i krój liter, kolor(y) druku;
 - b. rozmieszczenie tekstu, ilość światła itp.
 - c. ilustracje, wykresy (infografika).
2. Kompozycja tekstu:
 - a. zgodność z wzorcem gatunkowym,
 - b. kolejność informacji.
3. Cechy pragmatyczne:
 - a. stopień oficjalności,
 - b. styl (potoczny czy urzędowy, naukowy, inny),
 - c. sposób zwracania się do odbiorcy (ty, wy, pan(i), państwo, inne, formy bezosobowe)
 - d. sposób nazywania nadawcy (ja, my, nazwa instytucji, brak).
4. Dobór słownictwa.
5. Składnia.
6. Interpunkcja i ortografia.

Cechy typograficzne tekstu zmniejszające czytelność (*legibility*)

1. Zbyt mały stopień pisma (za mała wielkość czcionki lub fontu).
2. Stosowanie krojów i odmian pisma utrudniających czytanie:
 - a. mieszanie różnych krojów pisma,
 - b. stosowanie krojów **ozdobnych**, *wymyślnych*, *dawnych*;
 - c. zapisywanie fragmentów tekstu WERSALIKAMI lub KAPITALIKAMI
3. Stosowanie zbyt wielu wyróżnień: **kolorów pisma**, podkreśleń, **zmian wielkości liter**, efektów specjalnych.

Cechy graficzne tekstu zmniejszające czytelność (*legibility*)

1. Zbyt dużo tekstu na jednej stronie (ekranie), zbyt mało światła.
2. Zbyt długie wiersze (rekomenduje się szerokość wiersza na 55-65 znaków lub teksty dwukolumnowe).
3. Brak akapitów, zbyt długie akapity lub niewyraźnie zaznaczone akapity.
4. Brak śródtytułów, wyodrębnionych wstępów, podsumowań itp.
5. Brak przerywników graficznych, ilustracji, infografiki.

Przykład tekstu bez wydzielonych akapitów:

Od decyzji służy odwołanie do Samorządowego Kolegium Odwoławczego w Poznaniu Al.Niepodległości 16/18 za pośrednictwem Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie Działu Świadczeń Rodzinnych, Alimentacyjnych i Dodatków Mieszkaniowych ul.Wszystkich Świętych 1, w terminie 14 dni od dnia jej doręczenia. Wniesienie odwołania w terminie zgodnie z art 130 § 2 k.p.a. (Dz.U. Nr 98, poz. 1071 z 2000 r., z późn.zm.) wstrzymuje wykonanie decyzji (wypłatę świadczeń rodzinnych). Prawo do świadczeń rodzinnych ustala się na wniosek osoby uprawnionej, poczynwszy od miesiąca, w którym został on złożony wraz z wymaganymi dokumentami (art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 28 listopada 2003r. o świadczeniach rodzinnych). Zgodnie z art. 25 ust. 1 ustawy o świadczeniach rodzinnych osoba otrzymująca świadczenie rodzinne jest zobowiązana do niezwłocznego powiadomienia organu wypłacającego świadczenia rodzinne o zmianach w liczbie członków rodziny lub innych zmianach mających wpływ na prawo do świadczeń.

Kompozycja tekstu

Kompozycja tekstu informacyjnego, a w szczególności kolejność informacji powinna odpowiadać potrzebom czytelnika.

Obecnie stosowana jest zazwyczaj następująca kompozycja pism urzędowych:

Decyzja

Na podstawie artykułu xx ustawy z dnia xxx o xxx (Dz.U. z 2004 r. Nr 64, poz. XX) i § X pkt X rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia X w sprawie(Dz.U. z X) przyznaję Panu/Pani Janowi Igrekowskiemu ur. 2.03.1953 zam. ul. Fotograficzna 5, w Szczecinie, pomoc pieniężną na usamodzielnienie

Najważniejsza
informacja –
na końcu

Rekomendowana jest kolejność odwrotna:

Decyzja

Przyznaję Panu (Pani) pomoc pieniężną na usamodzielnienie...

Najważniejsza
informacja –
na początku

Podstawa prawna: Artykuł xx ustawy xx (Dz.U. z Y r. Nr Y, poz. Y) i § x pkt x rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia Y w sprawie(Dz.U. z Y).

Cechy pragmatyczno-stylistyczne

1. Stopień oficjalności: im bardziej oficjalny tekst, tym trudniejszy.
2. Styl funkcjonalny:
 - a. najłatwiejsze do zrozumienia są teksty zredagowane w stylu potocznym,
 - b. najtrudniejsze – w stylu urzędowym i naukowym,
 - c. stosowanie środków charakterystycznych dla stylu artystycznego często zmniejsza czytelność tekstu.
3. Zwroty do adresata tekstu:
 - a. bezpośrednie zwroty do adresata (*ty, wy, pan(i), państwo*) ułatwiają rozumienie,
 - b. użycie form bezosobowych – utrudnia rozumienie.
4. „Obecność” nadawcy w tekście (*ja, my, nasz...*) zwiększa czytelność tekstu.

Typy jednostek leksykalnych mające negatywny wpływ na czytelność tekstu (1)

1. Rzeczowniki abstrakcyjne, zwłaszcza:
 - a. nazwy czynności zakończone na *-anie, -enie, -cie*:
wykonywanie, użyczenie, wydobywanie, zepsucie;
 - b. nazwy cech, zwłaszcza zakończone na *-ość*:
odpowiedniość, promienistość i *-ościowość*
wartościowość, zręcznościowość.
2. Terminy fachowe:
 - a. jednowyrazowe, np. *stereospecyficzność, regioselektywność, (leki) sympatykomimetyczne*;
 - b. wielowyrazowe, np.: *receptory beta-adrenergiczne, dehydrogenaza glukozy-6-fosforanowa*;
3. Wyrazy synchronicznie obce, zwłaszcza:
 - a. wyrazy-cytaty o obcej pisowni i wymowie, typu *beaujolais nouveau, stand-by, conchigliette*;
 - b. wyrazy słabo przyswojone i rzadko występujące.

Typy jednostek leksykalnych mające negatywny wpływ na czytelność tekstu (2)

4. Wyrazy i wyrażenia archaiczne oraz przestarzałe, np.: *centryfuga, kakografia, markierant*.
5. Wyrazy i wyrażenia należące do rejestru książkowego (nie należące do rejestru potocznego), np.: *stanowić, przesłanka, ubiegać się, figurować, znaleźć zastosowanie, podlegać opodatkowaniu*.
6. Wyrazy rzadko występujące w tekstach, np. wyrazy o frekwencji mniejszej niż 4 (w słowniku frekwencyjnym).
7. Wyrazy o małej frekwencji na liście rangowej wg prawdopodobieństwa subiektywnego (lista zestawiona przez J. Imiołczyka w 1987 r.).
8. Jednostki nie należące do leksyki uniwersalnej – wspólnej różnym odmianom polszczyzny (lista zestawiona przez A. Markowskiego w 1990 r.).

Typy jednostek leksykalnych mające negatywny wpływ na czytelność tekstu (3)

9. Wyrazy rzadziej występujące w korpusie i na listach frekwencyjnych niż ich synonimy, np.:
 - a. *albowiem* – wg wyszukiwarki Google: 4,9 mln wystąpień,
 - b. *bowiem* – 34,4 mln wystąpień,
 - c. *ponieważ* – 108 mln wystąpień,
 - d. *bo* – 257 mln wystąpień (najłatwiejsze).
10. Ciągi form wyrazowych zamiast pojedynczych wyrazów:
 - a. *(otówek) koloru czerwonego* – *czerwony otówek*, *jeziro o dużej głębokości* – *głębokie jeziro*;
 - b. frazeologizmy,
 - c. ustabilizowane peryfrazy (por. *Słownik peryfraz* M. Bańki, 2002).
11. Skróty i skrótowce.

Cechy składni negatywnie wpływające na czytelność tekstu (1)

1. Długie zdania, a zwłaszcza zdania:
 - a. wielokrotnie złożone podrzędne;
 - b. takie, w których stosunek liczby form osobowych czasownika do innych składników (rozumianych wg składni szkolnej) jest mniejszy niż 1:4;
 - c. zawierające rozbudowane człony wtrącone.
2. Występowanie dużej liczby form rzeczowników, a zwłaszcza:
 - a. ciągów rzeczowników w dopełniaczu, np. : *Wartość dydaktyczną spotkania podniesie wizualna ocena poprawności wykonania czynności mycia rąk przez dzieci dokonana przy użyciu specjalnej lampy UV.*

Cechy składni

negatywnie wpływające na czytelność tekstu (2)

3. Występowanie zdań w stronie biernej, np. *protokół został sporządzony, zostały ogłoszone wyniki wyborów.*
4. Występowanie zdań z negacją, zwłaszcza z „potrójną negacją” typu: *Nieprawda, że nie ma żadnych przeszkód.*

Czas potrzebny do oceny prawdziwości zdania
w zależności od jego budowy

Typ zdania	Czas reakcji	Liczba błędów
Twierdzące czynne	4,5 s.	58
Twierdzące bierne	9,4 s.	55
Przeczące czynne	9,5 s.	88
Przeczące bierne	11,1 s.	117

(za I. Kurcz)

Cechy składni negatywnie wpływające na czytelność tekstu (3)

5. Występowanie imiesłowowych równoważników zdań:
 - a. z imiesłowami przysłówkowymi uprzednimi
(*zrobiwszy, zjadłszy*): *Niektórzy za odwagę dostawali upominki, nie wykonawszy żadnego zadania;*
 - b. z imiesłowami przysłówkowymi współczesnymi (-*ąc*)
zwłaszcza:
 - w funkcjach innych niż temporalne, np. w funkcji warunkowej: *wytrwale trenując, osiągną lepsze wyniki* (= 'jeśli będą trenować, osiągną lepsze wyniki' lub 'jeśli trenują, osiągną lepsze wyniki'),
 - przy zdaniach głównych bezosobowych: *Analizując te wyniki, należy zachować bezstronność.*

Cechy składni negatywnie wpływające na czytelność tekstu (2)

6. Występowanie konstrukcji bezosobowych:
 - a. z formami bezosobowymi czasowników, np.:
przyjmuje się, przyjmowano, wryto;
 - b. z niektórymi czasownikami niewłaściwymi, np.
brakuje.
7. Niedomiar wskaźników spójności tekstu takich, jak zaimki anaforyczne, spójniki, wyrażenia metatekstowe.
8. Szyk przestawny, w szczególności oddalenie wyrazów określających od określanych, np.:
 - a. *Widziałem bawiące się na ulicy dzieci;*
 - b. *Oddano do użytku spełniający wszystkie wymagania międzynarodowej federacji pływackiej basen.*

Przykład oznakowanego tekstu - leksyka

Art. 28.

1. Aktywa i pasywa wycenia się nie rzadziej niż na dzień bilansowy w sposób następujący:

1) środki trwałe oraz wartości niematerialne i prawne – według cen nabycia lub kosztów wytworzenia, lub wartości przeszacowanej (po aktualizacji wyceny środków trwałych), pomniejszonych o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości;

1a) nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne zaliczane do inwestycji – według zasad, stosowanych do środków trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, określonych w pkt 1 oraz w art. 31, art. 32 ust. 1–5 i art. 33 ust. 1 lub według ceny rynkowej bądź inaczej określonej wartości godziwej;

2) środki trwałe w budowie – w wysokości ogółu kosztów pozostających w bezpośrednim związku z ich nabyciem lub wytworzeniem, pomniejszonych o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości;

3) udziały w innych jednostkach oraz inne niż wymienione w pkt 1a inwestycje zaliczone do aktywów trwałych – według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości lub według wartości godziwej albo skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności; wartość w cenie nabycia można przeszacować do wartości w cenie rynkowej, a różnicę z przeszacowania rozliczyć zgodnie z art. 35 ust. 4;

4) udziały w jednostkach podporządkowanych zaliczone do aktywów trwałych – według zasad określonych w pkt 3 lub metodą praw własności, pod warunkiem, że będzie ona stosowana jednolicie wobec wszystkich jednostek podporządkowanych;

5) inwestycje krótkoterminowe – według ceny (wartości) rynkowej albo według ceny nabycia lub ceny (wartości) rynkowej, zależnie od tego, która z nich jest niższa albo według skorygowanej ceny nabycia – jeżeli dla danego składnika aktywów został określony termin wymagalności, a krótkoterminowe inwestycje, dla których nie istnieje aktywny rynek, w inny sposób określonej wartości godziwej;

6) rzeczowe składniki aktywów obrotowych – według cen nabycia lub kosztów wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży netto na dzień bilansowy;

7) należności i udzielone pożyczki – w kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności, z zastrzeżeniem pkt 7a;

leksyemy rzadkie, w tym zwłaszcza:

a. terminy fachowe

b. styl kancelaryjno-urzędowy

c. wyrazy archaiczne i przestarzałe

d. wyrazy obce

Przykład oznakowanego tekstu - gramatyka

Art. 7.

1. Na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w obrocie z udziałem konsumentów oraz przy wykonywaniu przepisów z zakresu prawa pracy **używa się** języka polskiego, jeżeli:
 - 1) konsument lub osoba świadcząca pracę ma miejsce zamieszkania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w chwili zawarcia umowy oraz
 - 2) umowa ma być **wykonana** lub **wykonywana** na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w obrocie bez udziału konsumentów **używa się** języka polskiego, jeżeli obrót ten jest **wykonywany** przez podmioty, o których mowa w art. 4.
3. Przepisy ustawy **stosuje się** do dokumentów i informacji, których obowiązek sporządzenia lub podania wynika z odrębnych przepisów.

Art. 7a.

1. Obowiązek używania języka polskiego w zakresie, o którym mowa w art. 7, dotyczy w szczególności nazewnictwa towarów i usług, ofert, warunków gwarancji, faktur, rachunków i pokwitowań, jak również ostrzeżeń i informacji dla konsumentów **wymaganych** na podstawie innych przepisów, instrukcji obsługi oraz informacji o właściwościach towarów i usług, z zastrzeżeniem ust. 3. Obowiązek używania języka polskiego w informacjach o właściwościach towarów i usług dotyczy też reklam.
2. Obcojęzyczne opisy towarów i usług oraz obcojęzyczne oferty, ostrzeżenia i informacje dla konsumentów **wymagane** na podstawie innych przepisów w zakresie, o którym mowa w art. 7, muszą być jednocześnie **sporządzone** w polskiej wersji językowej, z zastrzeżeniem ust. 3.
3. Nie wymagają opisu w języku polskim ostrzeżenia i informacje dla konsumentów **wymagane** na podstawie innych przepisów, instrukcje obsługi oraz informacje o właściwościach towarów, jeżeli są **wyrażone** w powszechnie zrozumiałej formie graficznej; jeżeli formie graficznej towarzyszy opis, to opis ten powinien być **sporządzony** w języku polskim.

Art. 7b.

Kontrolę używania języka polskiego w zakresie, o którym mowa w art. 7 i 7a, sprawuje, odpowiednio do zakresu swoich zadań, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów, Inspekcja Handlowa oraz powiatowy (miejski) rzecznik konsumentów, jak również Państwowa Inspekcja Pracy.

Art. 8.

Dokumenty w zakresie, o którym mowa w art. 7, w tym w szczególności umowy z udziałem konsumentów i umowy z zakresu prawa pracy, **sporządza się** w języku polskim, z zastrzeżeniem ust. 3.

Formy gramatyczne:

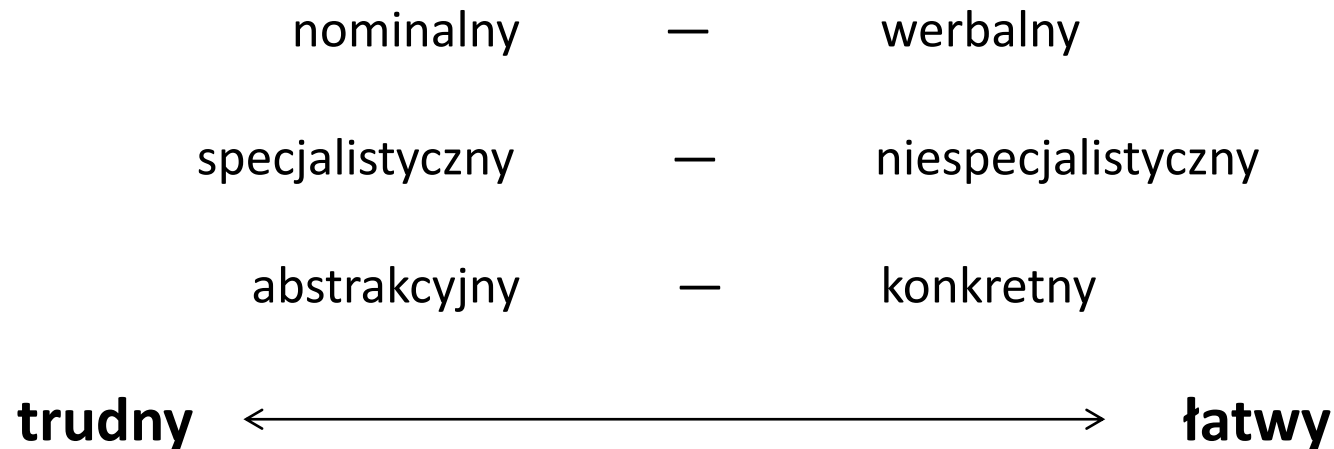
- a. imiesłowy przysłówkowe uprzednie
- b. imiesłowy przymiotnikowe biernych
- c. imiesłowy przysłówkowe czynne
- d. formy bezosobowe czasowników + czasown

Podsumowanie

Cechy tekstu, które odpowiadają za stopień jego trudności można sprowadzić do kilku wymiarów.

Podstawowe są tzw. wymiary leksykalno-gramatyczne:

(Hellspong, Ledin 2006)

Cechy językowe uwzględnione przy tworzeniu wzoru

- średnia długość zdania;
- procent słów trudnych;
- procent rzeczowników;
- procent rzeczowników trudnych;
- procent czasowników;
- procent czasowników trudnych;
- procent przymiotników;
- procent przymiotników trudnych;
- stosunek rzeczowników do czasowników;
- średnia długość akapitu w słowach;
- średnia długość słowa (w sylab.);
- średnia długość łańcucha dopełniaczy;
- liczba czasowniki w formie bezosobowej;
- liczba gerundiów;
- liczba imiestwów;
- liczba rzeczowników na -ość;
- liczba słów trudnych (4+ sylaby);
- liczba trudnych bez listy Imiołczyka;
- trudne - Imiołczyk i 300M(1%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(2%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(3%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(4%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(5%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(6%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(7%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(8%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(9%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(10%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(15%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(20%);
- trudne - Imiołczyk i 300M(30%);
- liczba dopełniaczy.

Dziękujemy za uwagę!